

FELSEFENİN TEMEL PROBLEMLERİ

GEORGE EDWARD MOORE

ÇEVİREN

AYŞE ÇEVİK

BERAT MUTLUHAN SEFEROĞLU

GEORGE EDWARD MOORE

George Edward Moore (1873-1958), analitik felsefeye yaptığı önemli katkılarla tanınmış Britanyalı bir filozoftur. Londra’da doğmuş ve Trinity College’da (Cambridge) öğrenim görmüştür. Moore’un felsefe serüveninde ilk ilgi gösterdiği alan etikdir. Bu alanda yaptığı çalışmaların sonucunda doğalcı anlayışları eleştiren ve etik sezgicilik anlayışını öne çıkaran en önemli eseri olan *Principia Ethica*’yı (1903) yazmıştır. Zaman içinde etikten uzaklaşarak bilgi teorisine yönelmiştir. Özellikle idealizme ve kuşkuculuğa karşı yönelttiği eleştirilerle öne çıkmıştır. Bu derlemede de yer alan ‘Dış Dünyanın Kanıtlanması’ ve ‘Bir Sağduyu Savunusu’ gibi makalelerinde kuşkuculuğa karşı sağduyuya dayalı, gündelik inançların güvenilir bilgi kaynakları olduklarını savunmuştur. Moore’un felsefe görüşleri akademik sınırları aşmış, felsefenin yanı sıra edebiyat alanından da birçok figürü etkilemiştir. Özellikle Ludwig Wittgenstein ile olan dostluğu analitik felsefenin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. 1921-47 yılları arasında *Mind* dergisinin editörlüğünü yapmış, 1925’te de Cambridge Üniversitesi’nde zihin felsefesi ve mantık profesörü olmuştur. Başlıca eserleri: *Ethics* (1912), *Philosophical Studies* (1922); *Some Main Problems of Philosophy* (1953).

AYŞE ÇEVİK

1984’te İstanbul’da doğdu. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümünde tamamladı. Çevirmenliğe 2007 yılında akademik metinler ve sanat kataloglarıyla başladı, felsefe başta olmak üzere hukuk, sosyoloji, psikoloji, güzel sanatlar ve çeşitli mühendislik alanlarında çift yönlü çeviri ve redaksiyon hizmeti sundu. 2020’de Francis Hodgson Burnett ile edebiyat çevirilerine başladı. George Orwell ve Maurice Maeterlinck de dâhil olmak üzere birçok yazarın eserine Türkçeleştirdi. Okumanın yeni ufuklar açacağı inancıyla edebiyat ve felsefe kitapları çevirmeye devam etmektedir. Yayınlanmış başlıca çevirileri: G. Orwell, *Burma Günleri* (2021); Marcus Aurelius, *Kendime Düşünceler* (2023); W. Windelband, *Antik Yunan Felsefesi Tarihi* (2023)

BERAT MUTLUHAN SEFEROĞLU

1994 yılında Mersin’de doğdu. Bilkent Üniversitesi Felsefe bölümü öğrencisidir. Metafizik ve din felsefesi başta olmak üzere felsefenin birçok alanıyla ve evrimsel psikolojiyle ilgilenmektedir. Öncül Analitik Felsefe Dergisi’nin kurucusu ve editörüdür. Ayrıca Evrim Ağacı’na yazılarıyla katkıda bulunmaktadır. Gary Barrett’in *Metafizik Nedir?* (2022) adlı kitabını Türkçeye çevirmiştir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
1	
FELSEFE NEDİR?	15
2	
DOĞRULUK VE YANLIŞLIK	49
3	
YARGININ DOĞASI	53
4	
İDEALİZMİN ÇÜRÜTÜLMESİ	76
5	
DUYU VERİLERİ	105
6	
BİLMENİN YOLLARI	121
7	
BİR SAĞDUYU SAVUNUSU	142
8	
VAR OLMAK BİR YÜKLEM MİDİR?	176

9		
DİŐ DÜNYANIN KANITI	192	
10		
KUŞKUCULUĞUN DÖRT BİÇİMİ	221	
11		
KESİNLİK	260	
KAYNAKÇA	292	
DİZİN	294	

SUNUŞ

Bu derleme, 20. yüzyılın en etkili filozofları arasında yer alan G. E. Moore'un 50 yılı aşkın entelektüel yolculuğu boyunca ortaya koyduğu çalışmaların küçük ama temsili bir özeti niteliğindedir. Moore, bu kitapta yer verdiğimiz makalelerinde, filozofları yüzyıllar boyunca meşgul etmiş bazı önemli meseleler hakkındaki derinlikli görüşlerini paylaşmıştır.

George Edward Moore, 4 Kasım 1873 tarihinde Londra'da doğdu. 1892'de Cambridge'deki Trinity College'da öğrenim görmeye başladı ve özellikle etikle ilgilendi. 1898'de 'The Metaphysical Basis of Ethics' [Etiğin Metafizik Temeli] adını taşıyan tezini tamamladı. Bu çalışmasında, dönemin en önemli düşünürleri arasında sayılan F. H. Bradley'in idealist felsefesine karşı, ileride analitik felsefenin dayanacağı bazı temel argümanları geliştirmeye çalıştı. 1903'te başlıca eseri *Principia Ethica*'yı [Etiğin İlkeleri] tamamladı. Bu eserinde, değerleri etik dışı kavramlara indirgeyerek doğalcılık yanlılığına düşen etik teorileri, özellikle de faydacılığı eleştirdi ve iyiliğin indirgenemeyecek ve analiz edilemeyecek bir özellik olduğunu ileri sürdü. 1904'te Cambridge'den ayrılan Moore, Hume ve Reid gibi filozofları incelemeye ve algılamının doğası, dış dünyaya ilişkin bilgimizin dayanakları gibi meseleler üzerinde çalışmaya yöneldi. 1911'de Cambridge'e geri döndü ve hayatının sonuna kadar burada çalışmaya devam etti. Burada McTaggart, Russell ve Wittgenstein gibi düşünürlerle çalışma fırsatı buldu. 1921'de Mind dergisinin editörlüğünü yapmaya başladı ve bu görevi 1947'ye kadar sürdürdü. 1925'te Cambridge'de zihin felsefesi ve mantık profesörü oldu ve 1939'a kadar bu görevde kaldı.

Analitik felsefenin öncüleri arasında yer alan Moore'un çalışmalarında analitik kesinlik arayışı, sağduyuya bağlılık ve kavramsal belirsizlikleri giderme çabası öne çıkmıştır. Kapsayıcı metafizik sistemleri ve bunlardaki yanılğı ve karışıklıkları şiddetle eleştirmiştir. Sağduyu realizmine dayanan yöntemiyle felsefe problemlerinin çözümünde gündelik deneyimlerden hareket edilmesi gerektiğini savunmuş ve felsefi söylemde kullanılan dilin analiz edilmesiyle birçok felsefi karışıklığın netleştirilebileceğini vurgulamıştır. *Principia Ethica*'nın yanı sıra *Ethics* (1912), *Philosophical Studies* (1922) ve *Some Main Problems of Philosophy* (1953) adlı kitapları yayınlamış ve *Mind* ve *Supplementary Volumes of Aristotelian Society* gibi dergilere pek çok makale yazmıştır.

Moore, eserleri ve görüşleri sayesinde felsefe tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Pek çok düşünür ve yazar, onun titizlikle uyguladığı analiz yöntemlerinden, gündelik dile odaklanmasından ve sağduyuya bağlılığından fazlasıyla etkilenmişlerdir. Örneğin Bertrand Russell gençken ona taparcasına hayranlık duyduğunu itiraf etmiştir. Moore'un görüşlerinin çoğuna katılmayan hocası John McTaggart bile daha 1920'de, onun o sıralar hayatta olan bütün Britanyalı filozoflardan daha yetenekli olduğunu kabul etmekten çekinmeyeceğini yazmıştır. O, Russell ve Wittgenstein gibi figürlerle birlikte analitik felsefenin öncüleri arasında yer almıştır. Analitik yöntemi titizlikle uygulayarak felsefenin büyük metafizik sistemlerden uzaklaşmasına ve dilsel ve kavramsal analizlere yönelmesine katkıda bulunmuş ve bu türden analizlere sağlam bir temel sunmuştur. Russell'la birlikte geliştirdiği, önermelerin en küçük, indirgenemez birimlerine ayrılarak incelenmesine dayanan mantıksal atomculuk yaklaşımıyla da simgesel mantığın gelişimine katkıda bulunmuştur. Felsefi kavram ve düşünceleri muğlaklıklarından arındırarak, olabildiğince net ve anlaşılır bir biçimde ele almak gerektiğini ileri sürmüş, gündelik dilin ve duyu deneyimlerinin güvenilir bilgi kaynakları olduğunu savunmuş, sağduyuya dayanan inançlarla

sezgileri kuşkuculuğa karşı kullanmıştır. Aynı yaklaşımları etik teorisinde de kullanmış, ahlaki olguların nesnel biçimde bilinmesinde sezgilerin ve sağduyunun esas alınabileceğini göstermiştir. Onun bu görüş ve yaklaşımları çağdaş analitik felsefede hâlâ oldukça etkilidir. L. Wittgenstein, A. J. Ayer, R. M. Hare, P. Foot ve D. Parfit gibi pek çok düşünürü de bu görüş ve yaklaşımlarıyla etkilemiştir.

Bu derlemede Moore'un entelektüel kariyerindeki önemli çalışmalarından bazılarına yer verilmiştir. Bu çalışmalar esasen epistemoloji üzerinedir ve özellikle kuşkuculukla idealizmi hedef alırlar. *Felsefe Nedir? [What is Philosophy]* başlıklı ilk makalede Moore felsefenin amacının evrene dair genel bir tanım oluşturmak olduğunu söyleyip bu tanıma nasıl ulaşılacağını değerlendirir. Bu değerlendirmesinde evreni oluşturan iki varlık türü, maddi şeylerle bilinç arasındaki bağlantının mahiyeti üzerinde ve bu varlık türlerine ilişkin bilgimize dair felsefi görüşleri inceler. Esasen bir felsefe sözlüğü için yazılmış bir madde olan *Doğruluk ve Yanlışlık [Truth and Falsity]* adlı kısa makalede ise kendi sağduyu realizmini genel hatlarıyla ortaya koyar. *Yargının Doğası [The Nature of Judgment]*, Moore'un 1898'de yazdığı tezinin bir bölümünü esas alır ve dünyaya dair inançların oluşumunda zihinsel süreçlerin rolünü değerlendirir, ayrıca *Doğruluk ve Yanlışlık*'ta öne sürdüğü sağduyu görüşünü de burada Bradley'in ve Kant'ın idealizmini hedef alan bir tartışma bağlamında geliştirir. *İdealizmin Çürütülmesi [A Refutation of Idealism]* ise Berkeley idealizminin özeti olan "Var olmak algılanmaktır." önermesinin kapsamlı bir analizini içerir. *Duyu Verileri*'nde [*Sense-Data*] öznel duyumsama deneyiminin mahiyetini soruşturur ve bu deneyimleri bilgiye dönüştürmenin koşullarını değerlendirir. *Bilmenin Yolları*'nda [*Ways of Knowing*] ise bu bilgi edinme türleri ve koşulları hakkındaki görüşlerini derinleştirir. *Bir Sağduyu Savunusu [A Defence of Common Sense]* Moore'un felsefi gelişiminde bir dönüm noktası niteliğindedir. Kuşkuculuğa karşı sağduyuyu vurguladığı bu makalede Moore

gündelik deneyimlerin ve inançların güvenilirliğini, kendi deyişiyile ‘sağduyuya dayalı dünya görüşünü’ savunur. *Var Olmak Bir Yüklem Midir? [Is Existence a Predicate?]*, esasen W. Kneale ile yaptığı bir polemğin parçasıdır. Moore burada önermelerin mantıksal yapısından hareketle var olmanın nesnelere sahip olduğu bir yüklem olmadığını ve onlara özel bir nitelik katmayan evrensel bir kavram olduğunu ileri sürer. *Dış Dünyanın Kanıtı [The Proof of an External World]* özellikle kuşkuculuğu hedef alan bir çalışmadır. Moore’un dış dünyanın varlığını ellerini işaret ederek kanıtladığı ünlü pasaj da bu makalede yer almaktadır. Bu kanıtlama onun kuşkuculuğa ve idealizme karşı sağduyuyu savunusunun klasik örneği olarak kabul edilmiştir. *Kuşkuculuğun Dört Biçimi*’nde [*Four Forms of Scepticism*] ise özel olarak Russell’ın bazı görüşleri üzerinden kuşkuculuğu eleştirir ve kuşkuculuğun çeşitli biçimlerini ayırt edip bunların nasıl çürütülebileceği üzerinde durur. Son olarak *Kesinlik [Certainty]* adlı makalede kesinlik ve şüphe kavramlarını karşılaştırır, önermeleri kesinlik düzeylerine göre ayırt eder ve kesinlikleri hedef alan kuşkucu argümanların tutarsızlıklarını göstermeye çalışır.

Ayşe Çevik ve Berat Mutluhan Seferoğlu tarafından Türkçeye kazandırılan bu yazılar yazarın kendi notlarının yanı sıra, özgün baskıların editörlerinin ve çevirmenlerin notlarını da içeriyor. Moore, *Some Main Problems of Philosophy* adlı kitabı 1952’de yayına hazırlarken burada yer alacak metinlere bazı dipnotlar eklemiştir. Moore’un bu dipnotlarının hepsinin sonunda ‘(1952)’ ibaresi bulunuyor. Bu kitapta yer verilen metinlerin alındığı eserlerin editörlerinin yazdığı dipnotlar ise ‘(Ed.)’ ibaresiyle sona eriyor. Sonunda herhangi bir ibare bulunmayan tüm dipnotlar ise Moore’un orijinal dipnotlarıdır.

EKREM BERKAY ERSÖZ

I FELSEFE NEDİR?¹

Başlangıçta sizlere felsefenin ne *olduğu* konusunda genel bir fikir vermek ya da başka bir deyişle filozofların ne tür sorular hakkında sürekli bir şekilde tartıştıklarından bahsetmek istiyorum. Bu şekilde başlamak istememin iki nedeni var: İlk olarak bunu yapmak suretiyle, bu dersin geri kalanında tartışmak istediğim problemlerin ne oldukları hakkında size biraz fikir vermiş olacağım. İkincisi, felsefenin başlıca problemleri hakkındaki herhangi bir tartışmaya başlamanın en iyi yolunun bu olduğunu düşünüyorum. En başta konunun tamamının genel bir taslağını ya da özetini vermeye çalışmak suretiyle, birbirinden farklı ve ayrı olan problemlerin birbirleriyle nasıl bağlantılı olduklarına dikkat çekilebilir ve bunların görece önemi hakkında daha iyi bir fikre sahip olunabilir.

O hâlde ilk olarak felsefenin *tüm* kapsamını tanımlamaya çalışacağım. Ama bu yapması hiç de kolay bir şey değil. Bunu yapmak hiç kolay değil çünkü konuyu incelediğiniz zaman filozofların tartıştıkları soru türlerinin muazzam derecede çeşitlilik gösterdiğini fark edersiniz. Dolayısıyla filozofların tartıştıkları bu soruların *hepsini* kapsayacak genel bir tanım yapmak oldukça zor. Dahası, bu soruları birbirleriyle ilişkilerine göre gerektiği gibi düzenlemek de son derece zor. Bu nedenle, filozofların ilgilendikleri başlıca soru türlerini kabaca belirtip bu sorular arasındaki en önemli ilişkilere işaret etmekten daha fazlasını yapmayı umamam. Benim *en* önemli

¹ ‘What is Philosophy?’, *Some Main Problems of Philosophy*, G. E. Moore, ed. H. D. Lewis, (Londra: George Allen & Unwin, 1953), 1. bölüm, s. 1-27. Türkçeye çeviren: Berat Mutluhan Seferoğlu. (Yay. Haz.)

ve genel olarak en ilgi çekici olduklarını düşündüğüm soruları tanımlayarak başlayacağım, ardından da daha az önemli ve ilgi çekici olan sorulara geçeceğim.

Bana göre filozofların yapmaya çalıştığı en önemli ve ilginç görünen şey şundan daha azı değildir: *bütün* evrenin genel bir tanımını ortaya koymak, evrende var olduğunu *bildiğimiz* en önemli şey türlerini belirtmek, evrende var olduklarını mutlak suretle *bilmediğimiz* önemli şey türlerinin bulunmasının ne derece muhtemel olduğunu ve ayrıca var olan çeşitli şey türlerinin birbirleriyle ilişki içinde buldukları en önemli yolları değerlendirmek. Bu girişime kısaca 'bütün evrene dair genel bir tanım yapmak' diyeceğim ve dolayısıyla felsefenin ilk ve en önemli probleminin *bütün* evrenin genel bir tanımını yapmak olduğunu söyleyeceğim. Pek çok filozof (ama kesinlikle tamamı değil) bu türden bir tanım yapmaya çalışmıştır ve filozoflar arasındaki en önemli farklardan biri de bence onların yaptıkları bu tanımlar arasındaki farklardır. Bu problem, bana göre, açıkça felsefeye özgü bir problemdir. Filanca şey türleri evrende var olan veya var olduğunu bildiğimiz *yegâne* şey türleridir demeye kalkışan başka bir bilim daha yoktur. Şimdi bu birinci problemle tam olarak neyi kastettiğimi, yani *bütün* evrenin genel tanımını derken ne kastettiğimi, örnekler vererek daha anlaşılır bir şekilde açıklamaya çalışacağım. Yani farklı filozofların yaptıkları evren tanımları arasındaki en önemli farklardan bahsetmeye çalışacağım. Belli bir nedenden dolayı da bunu yapmaya belli bir şekilde başlamak istiyorum. Evrenin doğası hakkında bugünlerde hemen hemen herkes tarafından kabul gören belli görüşler vardır. Bu görüşler o kadar yaygın bir şekilde kabul görürler ki bunları sağduyuya dayalı görüşler [*the views of Common Sense*] olarak adlandırmak bence yerinde olabilir. Sağduyunun *bütün* evrene dair herhangi bir görüşünün olduğunu söyleyip söyleyemeyeceğimizi bilmiyorum. Belki de sağduyuya dayanan hiçbir görüş bunun için yeterli değildir. Fakat sağduyu, bana kalırsa, belli şey türlerinin evrende

kesinlikle bulunduğu anlamına gelen ve bu şey türlerinin birbirleriyle ilişkili olma yollarından bazılarıyla ilgili olan, son derece net görüşler de ortaya koyar. Ben de bu görüşleri tarif ederek başlayacağım çünkü bana göre pek çok filozofun görüşlerine dair en muazzam ve ilginç olan nokta, bu görüşlerin sağduyuya dayalı görüşlerin ötesine geçme ya da onlarla somut olarak çelişme biçimleridir. Bu görüşler, sağduyunun bilme iddiasında bulunmadığı en önemli şey türlerinin evrende var olduklarını bilme iddiasındadır. Ayrıca bu görüşler sağduyunun var olduğundan en çok emin olduğu şeylerin evrende *bulunmadığını* (ya da en azından, bulunsalar bile bizim bunu bilmediğimizi) bilme iddiasındadır. Dolayısıyla evrenin felsefi tanımlarının gerçekten ne anlama geldiğini anlamamızın en iyi yolunun, bu tanımların sağduyuya dayalı görüşlerden ne derece farklı olduklarını, bazı noktalarda sağduyunun ne derece ötesine gittiklerini ve bazı noktalardaysa sağduyuyla ne derece kesin bir şekilde çeliştiklerini fark etmeniz suretiyle olacağını düşünüyorum. Bu nedenle sağduyuya dayalı görüşlerden bana göre en önemli olanları, yani hepimizin genelde evren hakkında doğru olduklarını varsaydığımız ve doğru olduklarını bildiğimizden emin olduğumuz görüşleri tanımlayarak başlamak istiyorum.

Öyleyse ilk önce şunu belirteyim: Bana öyle geliyor ki biz, evrende şu veya bu türden son derece büyük bir miktarda maddi nesnenin var olduğuna kesin bir şekilde inanıyoruz. Mesela dünyanın yüzeyinde kendi bedenlerimiz dışında milyonlarca insanın da bedenleri olduğunu biliyoruz; milyonlarca hayvanın ve milyonlarca bitkinin bedenlerinin de olduğunu biliyoruz. Bunların dışında çok daha fazla sayıda cansız nesnenin –dağların, dağların üzerindeki taşların, kum tanelerinin, farklı türde mineral ve toprakların, nehirlerde ve denizlerde bulunan bütün su damlalarının ve ek olarak insanlar tarafından yapılan çok sayıda farklı nesnenin; evlerin, sandalyelerin, tren lokomotiflerinin vb. olduğunu biliyoruz. Bütün bunların dışında, günümüzde, muazzam bir kütleye sahip maddi